

Het nieuwe toetslandschap

Toetsen en leergemeenschappen

Bij verschillende HvA-opleidingen wordt geleerd in leergemeenschappen. Welk toetsproces en welke vormen van toetsing zijn passend voor een leergemeenschap.

Allereerst hebben we verkend wat we verstaan onder een leergemeenschap. We zien binnen de HvA twee vormen:

Community of learners

Omschrijving: Groep studenten die studenten die in een bepaalde fase van de opleiding samen optrekken en elkaar helpen om de opleiding met succes te doorlopen. Kan starten in de propedeuse, maar op een later moment, bijvoorbeeld in de vorm van een afstudeerkring.

Doel: voor studenten een thuisbasis creëren; groep studenten koppelen aan docenten. Binding en betrokkenheid stimuleren.

HvA-voorbeelden: Toegepaste psychologie, Aviation, Afstudeerkringen bij diverse opleidingen

Community of practice

Omschrijving: Groep studenten (uit verschillende fases van de opleiding), docenten, onderzoekers, praktijkmensen (professionals) rond een complex (nieuw) vraagstuk uit beroep of maatschappij. De deelnemers leren van en met elkaar door samen relevante input te genereren, elkaar feedback te geven en te reflecteren.

Doel: professionele praktijk creëren waar professionals in teams samenwerken en studenten aan beroepscompetenties werken. Kan multidisciplinair zijn.

HvA-voorbeelden: Oefentherapie Mensendieck, Techniek-hoofdfase, FOO-lesson study

In deze tekst gaan we in op leergemeenschappen in de vorm van communities of practice, om te verkennen welke toetsvormen hierbij passen. Summatieve toetsing is bij communities of learners immers niet aan de orde. Uiteraard kunnen ze feedback vragen en ontvangen van hun medestudenten.

Wenger is de grondlegger van het concept van communities of practice. Zijn definitie: "Communities of practice are groups of people who share a concern or a passion for something they do and learn how to do it better as they interact regularly". Communities of practice bestaan volgens Wenger uit drie dimensies: een praktijk die mensen samen delen, thema's die daarbinnen spelen en niet één-twee-drie oplosbaar zijn en de bereidheid samen op te trekken (Wenger 1998)¹.

In de onderwijspraktijk zien we dat de definitie van een community of practice is aangepast aan een onderwijssituatie: het accent ligt op het leren. Om die reden gebruiken we de Nederlandse term *leergemeenschap*. In onderwijssituaties zijn projectgroepen op dit moment de overheersende samenwerkingsvorm. Dit roept de vragen op wat het verschil met een leergemeenschap is én wat de essentie van een leergemeenschap is. In onderstaand schema zijn enkele verschillen weergegeven:

¹ Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, meaning and identity*. Cambridge, UK: Cambridge University Press

Projectgroep	Leergemeenschap
Afgebakend in tijd met een startmoment en een deadline	Doorlopende activiteit
Vaste groep projectleden	Leden kunnen de leergemeenschap verlaten en tussentijds instappen
Concreet en afgebakend beroepsonderwerp, -vraagstuk, -dilemma	Complex vraagstuk, dat niet een-twee-drie oplosbaar is; bouwt voort op eerder werk
Genereren oplossing en samenwerken staat centraal	Samen leren en leren van elkaar staat centraal
Tijdelijk samenwerkingsverband, afspraken over wijze van samenwerken, tussentijdse evaluatie, taakverdeling	Bereid zijn met elkaar op te trekken, zich te verdiepen in elkaars context, een open en veilige leerruimte weten te creëren
Leerdoelen	Ontwikkelvragen
Vaak monodisciplinair	Doorgaans multidisciplinair
Ingekaderd door type methode en type oplossing, vastgelegd in projectplan	Aanpak en invulling door de groep te bepalen en bij te stellen: iteratief werken
Levert een concrete opbrengst op die vooraf is gepland	Opbrengst is vooraf niet bepaald
Beoordeling van product heeft groter aandeel dan leerproces	Beoordeling van leerproces heeft groter aandeel dan product

De legitimatie van leergemeenschappen in de onderwijspraktijk ligt in het feit dat in de professionele praktijk zelden meer individueel wordt gewerkt. Er is bijna altijd sprake van werken in een teamverband en met andere professionals. Daarnaast is niet voor alle vragen uit de praktijk een kant-en-klare oplossing. Hoger opgeleiden werken in de toekomst steeds meer aan complexe vraagstukken, zoals klimaat- en gezondheidsproblematiek, duurzaamheids- en energievraagstukken. Deze complexe vraagstukken vereisen multidisciplinaire samenwerking. Veel professionals zullen als zzp'er betrokken zijn bij vraagstukken en participeren in (kennis)netwerken, waarin ze van en met elkaar leren (vergelijkbaar met). Gecombineerd met de snelle digitalisering vereist dit van hoger opgeleiden een lerende, onderzoekende, creatieve en ondernemende houding.

De motivatie om te leren in leergemeenschappen is dat we studenten daarmee beter voorbereiden op de professionele praktijk, waar steeds meer over de eigen grenzen wordt samengewerkt en wat wendbaarheid en creativiteit vraagt. Dat vergt werkvormen waarin samenwerken, leren en onderzoeken met professionals van verschillende disciplines optimaal ondersteunt wordt. Leergemeenschappen bieden de mogelijkheid voor een collegiale wijze van samenwerken. Door een multidisciplinaire samenstelling is inbreng van alle deelnemers noodzakelijk. Voor onze onderwijsprofessionals is dit tegelijkertijd een manier om voeling te houden met de snel veranderende beroepspraktijk.

De essentie van de toetsing binnen een leergemeenschap is dat de opbrengst, bijvoorbeeld een product, voor de lerenden en de examinatoren het *middel* is om het gesprek te voeren over het leerproces. Hierbij worden ook tussentijdse zelfevaluatie en feedback meegenomen. Dat betekent dat de lerende met gebruikmaking van de opbrengst zijn leerproces aantoont en dat het niet gaat om de beoordeling van de opbrengst.

Idealiter ziet het toetsproces voor een lerende in een leergemeenschap er als volgt uit:

- Zelfevaluatie van de lerende tijdens het leerproces: bij de start: waar sta ik? wat ga ik leren? Tussentijds en bij afronding: wat heb ik geleerd? wat heb ik bijgedragen, heb ik mijn leerdoelen bereikt; hoe heb ik feedback verwerkt, hoe ben ik daarmee verder gegaan?
- Feedback van deelnemers uit de community op elkaars bijdrage en lerend vermogen; onderbouwd vanuit de leerdoelen van de lerende.
- Assessmentgesprek met examiner(en)² over ontwikkeling en beoogde leeruitkomsten op basis van het portfolio van de lerende. Iedereen leert verschillend, lerenden hebben daarom ruimte om het portfolio zelf te vullen, binnen aangegeven kaders. Toetsproducten die hierbij passen zijn: procesboek, reflective notes, halffabricaten, eindproducten.
- Verwerking van het assessmentgesprek in reflective notes. De lerende verwerkt hierin in welke mate hij/zij leerdoelen heeft gerealiseerd, welke toekomstige leeractiviteiten uit het gesprek voortkomen en hoe hij deze gaat oppakken en vormgeven.
- Validering en waardering van examiner(en) van de reflective notes.

Dit levert de volgende nieuwe toetsproducten op:

Procesboek	Persoonlijke weergave van de stappen die de lerende heeft ondernomen, keuzes en overwegingen hierbij	AMFI- en TP-procesboek
Reflectieverslag	Persoonlijke weergave van de verworven inzichten in het persoonlijk functioneren	FOO/Lesson study
Kennisboek	Persoonlijke weergave van de verworven kennis	<i>Nog geen voorbeeld beschikbaar</i>
Reflective notes	Persoonlijke verwerking van het assessmentgesprek en de verkregen feedback gericht op vervolg van het leerproces	<i>Nog geen voorbeeld beschikbaar</i>

Bij deze wijze van toetsing is *feedback geletterdheid* een belangrijke vaardigheid. Dit toetsproces veronderstelt dat het voor alle betrokkenen duidelijk is wat goede reflectie en feedback is, hoe dat eruitziet, hoe het proces is ingericht, hoe verbeter suggesties worden onderbouwd met theorie, bronnen, literatuur, etc.

De student heeft in dit toetsproces een actieve rol. Hij/zij draagt bij door het opstellen van beoordelingscriteria, de keuze van toetsvormen, zelfevaluatie en feedback geven. De geëigende manier om individueel bewijzen te verzamelen om het leerproces aan te tonen is een portfolio. Na afloop van het assessmentgesprek schrijft de student in zijn reflective notes wat hij meeneemt van de verkregen feedback en hoe hij daarmee actief aan de slag gaat met behulp van concrete, persoonlijke leerdoelen. Hiermee laat hij zijn lerend vermogen opnieuw zien. Pas hierna volgt het oordeel van de examiner(en) op basis van criteria die horen bij lerend vermogen, zoals zelfsturing, reflectie, etc.

² Voor assessments geldt dat de examinatoren getrainde assessoren zijn. Bij afstudeeronderdelen moeten twee examinatoren betrokken zijn.

In de ideale situatie ontvangt de student bij het aantonen van de voortgang van zijn leerproces, te beoordelen door de examiner(en) op basis van de reflectieve notes, de studiepunten. Dit levert inhoudelijke feedback op waarmee de student zijn leerproces verder vorm kan geven. Cijfers passen minder goed bij dit concept.

Door: Veronica Bruijns (O&O), Antoinette van Berkel (SZ), Marianne Kok (FMR).

Met dank aan: Laurens Campfens (FBE), Paulien Langedijk (FOO), Jacqueline Kösters (FOO), Janey van Asperen (FBSV), Mirte Timmermans (FT), Katinka van Vuure (FDMCI), Stephan Ramaekers (FG).